

21 januari 1883 **Uit de Meierij van den Bosch.**

EEN PRAATJE OVER OUDHEDEN, HARE OPKOOPERS EN VERZAMELAARS.

Bijna geen dorp in de Meierij van den Bosch of het heeft z'n koopman in "oudhedens". Oudheden is in den mond van den Meierijenaar een nieuw woord, hoogstens 60 jaren in gebruik. "Een oudheden" is een voorwerp, dat aan zijne zeldzaamheid geldelijke waarde ontleent. Het meervoud van dit woord is "oudhedens". Een koopman in oudhedens is iemand, die alle dingen koopt, zooals hij er nooit voorheen zag of die, welke zich door vorm of kleur van de gewone dingen onderscheiden; in een woord, alles, wat in zijn oog is eene curiositeit. Deze curiositeiten zijn meest altijd antiquiteiten. Zoo'n koopman heeft bij eene groote mate gezond verstand een minimum van kennis. Zijne verdere eigenschappen zijn: groote ijver, eene stalen volharding, brutaliteit en een zesde zintuig, dat hem in staat stelt zaken van zijn gading op te sporen, welke voor ieder ander mensch verborgen blijven. Volg den koopman in oudhedens op zijn weg na, bezoek alle afgelegen gehuchten, hoeven en hutten, vraag en zoek als hij en ge vindt niets. Zij werkzaam, b. v. op een notariskantoor en daardoor dikwijls in de gelegenheid bij verkooping en bij het opmaken van inventarissen alles te zien wat zich van den vloer der kelders tot de nok van het dak in de meest afgelegen boeren- of arbeiderswoningen bevindt en ge ontdekt niet met al. Onze koopman gaat echter nimmer uit of hij keert met geheele vrachten oudheden weder. Telkens wordt zijn pakhuis op nieuw gevuld, wanneer het door den handelaar van elders is leêggekocht.

In de oogen van het volk is zoo' n koopman een geheimzinnig wezen. De eenvoudige menschen begrijpen niet hoe hij betrekkelijk hooge prijzen kan besteden voor dingen, die hun voorkomen als geheel waardeloos. Zij behandelen hem dan ook met een soort van eerbiedige bewondering, die blijkbaar op den man zelven terugwerkt. Hij krijgt in zijne wijze van doen en spreken iets geheimzinnigs en men kan het hem aanzien dat hij er van bewust is iets te weten, dat voor de groote menigte een raadselachtig geheim blijft. De Meierijsche koopman in oudhedens zou zeer zeker rijk worden, indien hij zich niet meermalen aan de een of andere prul "bekocht." Vooral in het begin van zijn loopbaan kan de koopman de verzoeking niet weerstaan telkens een meer dan gewonen prijs te besteden voor dingen, die in zijn oog eene zeer hooge waarde bezitten en die later altijd blijken waardelooze prullen te zijn. Want het is opmerkelijk hoe door het volkomen gemis aan kennis en schoonheidsgevoel zoowel bij koper als verkoper juist aan smakelooze en wanstaltige dingen uit vroegere tijden de hoogste waarde wordt toegekend. Bij den aankoop van zulk een lor gaat de zuur verkregen winst van vroegere koopen verloren en de uitkomst is dat de koopman zijn brood verdient maar ook niets meer. Vooral aan oude schilderijen "bekoopt" hij zich meermalen en in een hoek van zijn pakhuis vindt men dan ook hoopen waardelooze, afschuwelijke schilderstukken, onder stof en vuiligheid bedolven, opgestapeld. Schilderijen zijn dingen, waarop hij "geen oog heeft." Wij kennen er een, en wel een van de besten, die nadat we door gedurige bezoeken zijn vriend geworden waren, ons met een geleerd en belangwekkend gezicht op fluisterenden toon – als verklapte hij een der geheimen van zijn geheimzinnig vak – verkondigde: "er was in de middeleeuwen maar één schilder van belang, meneer, en die eene dat was Jan Steen en schilderijen van dien Jan Steen zijn met geen goud te betalen." Hij voegde er aan toe: "daar hebt ge eenen echte, meneer," terwijl hij ons wees op een kerkstuk van meer dan zes meters lengte en waarop waren afgebeeld Christus met de twaalf apostelen, allen gehuld in scharlaken mantels en gezeten aan een tafel gedekt door dezelfde stof, en met gezichten nog rooder dan hunne kleederen. Nadat we duizelig waren geworden van de aanschouwing van dat afzichtelijk stuk en de geheele schilderij ons als een reusachtige bloedvlek voor de oogen begon te dansen, werd onze aandacht gevestigd op een tweeden "echten Jan Steen." Dit stuk was van niet minder groote afmeting. Eenige palmen in het vierkant, vertoonde het "le petit carporal" met den kijker voor de oogen, zijn steek op het hoofd en den grijzen mantel om de leden, met eene piramide op den achtergrond, alles in eene vuile kleur behandeld met totale miskennis van alle regels der teekenkunst. We lachen niet, evenmin als wanneer hij ons wijzende op eene onnoemelijk leelijke goud-witte pendule in rococostijl, toevoegt: "dat is nu gotiek, meneer." We lachen niet, omdat we anders gevaar loopen zijn gunst te verliezen en dat zou te betreuren zijn voor een liefhebber. Om onze gunst geeft hij niets. Zelfs heeft hij liever dat men niets bij hem koopt, omdat de handelaar van elders dat ongaarne ziet. Door schade en schande wordt onze koopman in zooverre wijs dat hij later geen schilderijen meer koopt. We hebben onzen zelfden vriend van straks, nadat hij geen schilderstukken meer kocht, op een toon als of hij eene wijsgeerige stelling verkondigde, hooren zeggen: "'t Schijnt toch, meneer, dat men verstand van die dingen moet hebben; daar schijnt iets in te zitten wat wij zoo niet zien." Dat "wij" is voor ons niet erg vleierend. We vergeven hem echter zijn generaliseeren volgaarne. Van de waarde van porselein;

70 aarde-, koper, ijzer- en houtwerk heeft de Meierijsche koopman in oudhedens bepaald
veel "verstand". Het schijnt dat men de kennis van de waarde dier zaken kan leeren
zonder elementaire kennis, alleen door routine. Hij kent geen Delftsch uit Chineesch,
geen Amsterdamsch uit Japansch, hij weet niets van dat alles, hij kent alleen de
prijzen, maar die dan ook met verwonderlijke juistheid. Aan eene oude gebeeldhouwde
kast, een gedreven koperen bedpan of schotel, een stuk gesmeed ijzer zal hij nimmer
75 een slechten koop doen. De waarde van die zaken kent hij met wiskundige zekerheid. Al
wat de Meierijsche koopman in oudhedens opkoopt, wordt weder verkocht aan Belgische
handelaars. 't Is een groote zeldzaamheid dat iets naar Holland gaat; alles verhuist
naar Luik, Antwerpen of Brussel. Dat deze afkoopters met de groote winst gaan strijken
is meer dan duidelijk. De Meierijsche oudhedenskooplieden hebben ook hunne
80 nakomelingen van adellijke en voorheen aanzienlijke geslachten, vol met allerlei
overblijfselen uit vroegere eeuwen, waarvan er nu vele sieraden uitmaken van menige
verzameling. Als antiquiteiten hadden die dingen toen geen waarde: Zij deden alleen
nog dienst als huisraad of stonden in een hoek als onbruikbaar goed weggestopt. Toen
95 verscheen er een man, die zijn oog op die zaken liet vallen. Het was de gouverneur
van Noordbrabant. Baron van den Boogaerde van ter Brugge. Hij kocht al wat oud en
fraai was op en zoo werd de grondslag gelegd van de eenige en onschatbare
verzameling, die thans op het kasteel te Heeswijk bewaard wordt. In den revolutietijd
100 kochten enkelen der in de Meierij kampeerende officieren de voorhanden oudheden op,
welke voorbeelden later door andere liefhebbers werden gevolgd. Dat deze heeren de
prachtigste kunstvoorbrengheden uit vroegere eeuwen, de meesterstukken van
kunstenaren en werklieden opkochten voor een bagatel, behoeft niet te worden gezegd.
Het spreekt eveneens van zelf dat er dadelijk personen werden gevonden, ondernemend
genoeg om van de liefhebberij der verzamelaars voordeel te trekken en ziedaar liet
105 ontstaan onzer kooplieden in oudhedens. Meestal was het een rondreizend venter of
ruilebuiters, die de oudhedens begon op te koopen om ze later weer met eene matige
winst aan de verzamelaars over te doen. Met porselein en aardewerk werd een
ruilhandel gedreven. Voor nieuwe aarden potten, kopjes en schoteltjes ontvingen ze
100 oud porselein en aardewerk in ruil, dat thans evenveel maal h nderd gulden waard is
als het in ruil gegevene stuivers had gekost. Velen hebben toen goede zaken gemaakt
en wij kennen afstammelingen van hen, die thans welgestelde landbouwers zijn. De
verzameling oudheden en kunstzaken door den Heer Baron van Boogaerde van ter Brugge
en zijne zonen bijeengebracht en die thans op het kasteel te Heeswijk bewaard wordt,
110 is in ons vaderland de voornaamste en overtreft in getal, zeldzaamheid, kunstwaarde
en kostbaarheid der voorwerpen van vroegere kunstnijverheid verreweg de beste onzer
openbare verzamelingen. De Arnheemsche courant heeft eenigen tijd geleden eene korte
beschrijving gegeven dezer voor het publiek gratis toegankelijke verzameling, zoodat
het onnoodig schijnt hier in herhalingen te treden. Alleen zij nog opgemerkt hoe de
eigenaren het kasteel voort dierend op ruime schaal restaureeren en blijven voortgaan
115 met het bijbouwen van nieuwe zalen en torens om de steeds toestroomende kunnstschatten
te kunnen bergen. Eene zaak valt hierbij te betreuren, namelijk dat de in groote
menigte tegen en in de nieuwe gebouwen aangebrachte wapens karakterloos van teekening
zijn en niet in overeenstemming met den stijl der gebouwen. Alle eindigende in de
afschuwelijke accolade, dat toppunt (in deze) van wansmaak, vertoonen zij figuren zoo
120 wanstaltig, lam en misteekend als slechts onze tijd ze schijnt te hebben kunnen
voortbrengen. Deze arbeid geeft blijken aan een geheel onbevoegde te zijn opgedragen,
wat zeer te betreuren is, daar hierdoor kostbare gebeeldhouwde steenen onherstelbaar
zijn verloren en de indruk van het geheel merkelyk wordt benadeeld; dubbel te
betreuren nu het niet meer noodig, is over de grenzen te gaan tot het bekomen van
125 goede modellen. Een tweede verzameling van oudheden in de Meierij en die eene
bezichtiging overwaardig is, is die van den heer Hermans-Smits te Eindhoven. De heer
H. was in zijn opkopen steeds gelukkig. Meermalen kocht hij kostbare zaken voor
bijna niets. Nog onlangs was hij bij het graven voor fondamenteen te Eindhoven
aanwezig, toen een zeer zeldzaam handkanon uit den Spaanschen tijd te voorschijn
130 kwam, hetwelk hij tegen een matig drinkgeld in eigendom bewam. De zeldzaamste dingen
kwamen hem in handen en hij kon u wijzen op menig voorwerp dat eenig in zijn soort
is. De heer H. heeft eenige jaren geleden een groot deel zijner verzameling verkocht
aan het Rijk, welk gedeelte naar het Nederlandsch museum van geschiedenis en kunst te
's-Gravenhage is overgebracht. Met de behouden antiquiteiten heeft hij thans een
geheel nieuw gebouwd en door hem bewoond huis van meubelen en huisraad voorzien. Het
huis zelf, in oudhollandschen stijl opgetrokken, vertoont wat al te duidelyk dat het
135 is gebouwd om het innerlijke heen, met andere woorden dat de heer H. eerst, geheel
naar zijn zin, het inwendige van zijn huis heeft ontworpen, zonder op den gevel te

135 letten en dat later de gevel aan dat inwendige is passend gemaakt. Althans die indruk
maakte het op ons. Het huis is een waar museum. Vloeren, zolders, wanden, ramen,
deuren, meubelen, huisraad, alles bestaat uit meesterstukken der vroegere
140 kunstnijverheid. Daarbij is alles met smaak en groote kennis geplaatst en
aangebracht. De Heer H. is een waar kenner en tevens een uitmuntend werkman. Als
goudsmid is hij een kunstenaar; van daar de groote gemakkelijheid waarmede hij in
145 metalen werkt. Hij drijft, graveert, snijdt in hout, bewerkt steen, in één woord, op
dat gebied is hij meester in allerlei richting. Beschadigde antiquiteiten komen uit
zijne handen geheel hersteld en als prachtstukken terug en het is juist daaraan te
danken dat het geheel zulk een grooten indruk op den beschouwer maakt. Wij weten niet
of de heer Hermans ook aan vreemdelingen zijne schatten vertoont; zeker is het dat
150 eene opzettelijke reis naar Eindhoven alleen daarvoor ruimschoots moeiten en kosten
zouden beloonen. Zijn huis kan zich met het beste wat van dien aard in ons vaderland
bestaat, meten. En hiermede eindigen wij ons praatje over oudheden, hare opkoopters en
verzamelaars.

15 december 2005 **OMSCHRIJVING Keizersgracht 15 en 17.**

150 Het huis werd ontworpen door de grote architect Cuypers. Eindhoven's bekendste
zilversmid woonde er. Ooit waren de wanden van de eetkamer beschilderd met zes
ontwerpen van van Gogh. Die van Goghs sneuvelden al ergens in de 19e eeuw. De rest
van het monumentale interieur volgde onlangs. Tot groot verdriet van de
monumentencommissie.

155 Zes muurankers in de gevel van Keizersgracht 15 verwijzen naar de prominente
oorspronkelijke bewoners van het monumentale pand. Het interieur is goeddeels
verwoest.

Monumentenman Peter Thoben van Museum Kempenland kan zich er nog boos over maken.
Begin oktober viel het hem op dat er druk werd gesloopt in het huis Keizersgracht 15.
160 Verontrust stelde hij de gemeente in kennis. Daar was de activiteit inmiddels ook net
opgemerkt. Projectontwikkelaar B. van Eeuwijk van Meba Verdi kreeg daarop
onmiddellijk een proces-verbaal aan zijn broek voor bouwen zonder vergunning. En dat
nog wel aan een gemeentelijk monument.

165 De talrijke foto's die de gemeentelijk inspecteurs hebben geschoten, liegen er niet
om. Keizersgracht 15 is van binnen zo goed als gestript. Weg zijn de beschilderde en
gestucte plafonds en muren. Het ligt allemaal op een grote hoop in de achtertuin.
Stukken stucwerk verraden hoe mooi het eens geweest moet zijn.

Thoben en de rest van de monumentencommissie zijn ziedend over het brute sloopwerk
van projectontwikkelaar van Eeuwijk. "En het is niet de eerste keer dat hij zo iets
170 doet."

Thoben wijst op de grote cultuurhistorische waarde van Keizersgracht 15. Het huis
werd in 1880 gebouwd voor de prominente Eindhovense edelsmid Toon Hermans. De
muurankers in de gevel, een gestileerde H en S verwijzen daar nog naar. De S staat
175 voor Smits, een dochter van de brouwersfamilie van huize Oranjeboom. Hermans speelde
volgens Thoben een vooraanstaande rol in het Eindhovense culturele leven van de
tweede helft van de 19e eeuw. Hermans was niet alleen edelsmid maar ook
amateurschilder en -fotograaf. Het huis is ontworpen door Pierre Cuypers, de befaamde
architect die ook het Rijksmuseum en de Catharinakerk tekende.

180 Volgens van Eeuwijk is er bij de sloop van kwade opzet geen sprake. "Natuurlijk wist
ik dat het een monumentaal pand is. Maar we moesten gewoon snel handelen. Toen wij
het kochten, lekte het dak heel erg. Dat tastte het stucwerk aan. En ook de burens
begonnen te klagen. Toen hebben we er snel nieuwe pannen opgelegd." En dat werd dus
gezien. Nogal wiedes, vindt van Eeuwijk. Het was niet de bedoeling om dat stiekem te
doen. "Er heeft een grote kraan gestaan. Het pand stond in de steigers. Midden in de
185 stad doe je dat niet ongezien."

Met het dak werd en passant ook de rest van het interieur gesloopt. Maar ook dat is
volgens van Eeuwijk geen boze opzet. "De plafonds zijn bij een eerdere verbouwing
verlaagd en gestuct. Wij willen die hoge plafonds terug. Nu zien we opeens de oude
balken tevoorschijn komen. Maar dat wist niemand van tevoren. Alleen de gevel van het
190 pand is als monument beschreven."

Dat laatste klopt. Dat maakt het des te moeilijker om de schade te herstellen. De
monumentencommissie eist daarom een uitvoerig onderzoek naar het oorspronkelijke
interieur van het pand.

195 Dan komt ook Vincent van Gogh in beeld. Hermans gaf van Gogh, die toen in Nuenen
woonde, opdracht om zes ontwerpen te maken ter decoratie van de eetzaal. Hermans
wilde aanvankelijk zes heiligenlevens, maar op voorspraak van van Gogh werden het
voorstellingen uit het boerenleven van de Meierij, omdat die 'meer de appetijt der
brave mensen, die aldaar aan tafel moeten komen zitten, zou opwekken'. Hermans

- 200 schilderde de panelen zelf naar voorbeeld en met hulp van van Gogh. De panelen zijn na Hermans' dood verdwenen.
- Projectonwikkelaar van Eeuwijk zegt het huis zoveel mogelijk in authentieke staat te herstellen. "Maar natuurlijk niet zoals in 1880. Dat kan niet eens. Dan beschadig je meer dan het oplevert. Maar het komt er allemaal mooi uit te zien. Beter dan hoe de gemeente zelf met haar panden omgaat."
- 205 Van Eeuwijk heeft inmiddels een bouwvergunning aangevraagd. Het bouwplan ligt vanaf vandaag ter inzage. De gemeente bezint zich nog op verder te nemen stappen tegen de projectonwikkelaar.
- 10 december 1890 – Het December-nummer van de *Nieuwe Gids* behelst: Ary Prins, Sint Margareta; Jac. van Looy, Kinderen; Hugo Muller, Naar aanleiding van de belastingvoorstellen; H. J. Biederlack, Do hervorming van ons erfrecht; L. van Deyssel, Gedachtekunst, socialisme, etc.; Frederik van Eeden, Kunst: Vincent van Gogh; Willem Kloos, Vosmaer en de moderne Hollandscho literatuur; P. L. Tak, Nederlandsche politiek, indrukken van den dag.
- 210
- 16 december 1890 – Schilderkunst. G. de V., Tentoonstelling in Arti (slotj; J. J. Isaacson, Vincent van Gogh.
- 215
- 11 februari 1891 KUNST EN LETTEREN.
- 220 Naar alle waarschijnlijkheid zal te Amsterdam een tentoonstelling worden gehouden van werken van den te Parijs overleden jongen hollandschen schilder Vincent Van Gogh.
- 11 februari 1891 Hetzelfde blad bericht, welke kunstenaars deelnemen aan het achtste salon der „Twintig" te Brussel. Uit Nederland zijn daar Bauer, Verster, Vincent van Gogh en Toorop.
- 225
- 5 april 1891 Wat nu de kunst der laatste zaal betreft, men heeft er voorbeelden van gehad op een tentoonstelling der XX, die voor eenige jaren te Amsterdam is gehouden. In een artikel, dat ik hier onlangs over Vincent van Gogh mocht schrijven, heb ik 230 getracht u met een enkel woord duidelijk te maken, wat deze nieuwe schilders beoogen. De kunst van onzen gestorven landgenoot behoort, in een zestal doeken, tot het beste en belangrijkste dezer tentoonstelling en was voor Octave Mirbeau eene aanleiding om in *l'Echo de Paris* eene voortreffelijke hulde aan het talent van Vincent, gelijk hij teekende, te brengen.
- 235
- 10 februari 1892 Ook heeft de firma Buffa merkwaardige schilderijen van Vincent van Gogh, hoogst origineele doch niet geheel gelukke uitingen van een zeer zelfstandig kunstenaar en mooie aquarellen van Woerman, waaronder een schaal met bloemen wal de 240 best geslaagde is.
- 5 maart 1892 [...] Ook werd daar er op gewezen hoe zijn werk niets „aaugeleerds", niets onoorspronkelijks had. Zijne kunst was bij uitnemendheid naïef, zoowel in de uitdrukking van sentiment als in het blijkbaar streven naar kracht. De oude Italianen, over wie hier te lande in den laatsten tijd veel wordt gesproken, hadden 245 sedert jaren zijne liefde, en hij dweept met het ook zoo naïeve, doch geweldige krachtsuiting begerende streven van Vincent van Gogh. Toen het werk van dezen anderen jonggestorvene, die Van Rappards vriend was geweest, onlangs in Den Haag groote belangstelling vond, was deze daarover verheugd als over een persoonlijk succes. Ook hij schilderde „leelijke" mensen, als zijne Oude Spinster, ongelukkige 250 mensen, [...]
- 13 maart 1892 **Vincent van Gogh en Zilcken te Rotterdam**
- In Rotterdam begint langzamerhand ook wat meer kunstleven te komen. Wel organiseerde sedert een aantal jaren de Kunstclub aldaar geregeld tentoonstellingen van werken van 255 eenzelfden meester, doch de kunsthandel van Oldenzeel op de Leuvehaven is sedert korten tijd ook daarmede begonnen. Eerst was daar eene expositie van Toorop's werk: thans zijn aldaar de schilderijen en teekeningen van Vincent van Gogh te zien, terwijl op dit oogenblik de Kunstclub het werk van Zilcken ten toon stelt.
- Over Van Gogh, of zooals hij zich teekende Vincent, is in den laatsten tijd veel 260 geschreven. Van Gogh heeft te Parijs omgegaan met Claude Monet en is met hem zelfs naar het Zuiden op reis geweest; hij heeft kennis gemaakt met het werk der Fransche pointilisten ca zich op hen inspireerende, is hij met een groot zelfstandig willen aan den arbeid getogen, zonder het ver genoegte mogen brengen om de onvolmaaktheden die zijn arbeid aankleven te overwinnen.

265 Zijn kunst is vaak primitief soms geaffecteerd primitief; zij is kinderlijk doch
daarbij vaak grootsch. Soms doet zij denken aan eene nabootsing van Japansche of
Chineesche kunst. Een enkele maal is zij zelfs valsch van kleur, terwijl een
270 andermaal de stoffen niet uitgedrukt zijn, wat ook door de uniforme wijze van
schilderen met korte dikke penseelstreekjes vrijwel onmogelijk is. Zijn kunst is een
mengeling van goede en slechte hoedanigheden, die beurtelings den voorrang hebben.
[...]

1 januari 1891 **VINCENT VAN GOGH.**

DOOR J. DE MEESTER.

275 Vincent van Gogh was een schilder, die maar kort geschilderd heeft. Toen hij in Juli
stierf, heeft het publiek niets vernomen van dien snellen, vroegen dood. Thans staat
het werk dat hij naliet in een kamer bijeen en nu en dan wordt er iets van gezonden
naar de onpopulaire tentoonstellingen van "jongeren," maar verder hoort men er niet
van. Zelfs is het niet waarschijnlijk, dat men óóit veel van de kunst van Vincent van
280 Gogh zal hooren. Hoe zoude het Luxemburg of het Louvre, hoe zoude het Museum te
Amsterdam besluiten kunnen, aan dezen arbeid de hulde der gastvrijheid te brengen? Al
die schilderijen zijn zoo zonderling, en zoo schel, zoo barsch van kleur, en zoo
weinig af!... En toch is er meer talent in dan in menig stuk, dat bij gezegde
verzamelingen eene goede plaats heeft gekregen.

285 Maar het talent van Vincent van Gogh was een eigenzinnig en lastig talent, niets
fatsoenlijk en voorkomend! Ook was het aanmatigend, een beetje pedant, en hierdoor
vooral heeft het zijnen bezitter gekweld. O, die gelukkige menschen, die even
tevreden zijn over zichzelf als over anderen, als over de heele maatschappij,
tevreden ook over de bestaande kunst, — eene uiting van beschaving en van een
290 geestdriftig gemoed, — zóó tevreden, dat ze grijze haren krijgen en nog content zijn.
Vincent van Gogh haatte die menschen. En toch gaf zijn gemoed liever liefde dan haat.
Zoo hij de menschen verachtte, was het dewijl hij hen te hoog had geschat. Is niet
alle twijfel schaduw van geloof? Het geloof van Vincent van Gogh was zeer groot en
zeer hoog. Juist doordien het zulke buitengewone afmetingen had, kon hij het zoo
295 moeilijk ergens in plaatsen, heeft hij zoo lang getast en gewankeld, zoo moeizaam er
een onderkomen voor gezocht. En toen hij moest opgeven het te verzorgen en te
vertroetelen, heeft hij opgehouden te leven.

De vader van Vincent van Gogh was predikant; toen bij nog maar een kind was, had men
hem van godsdienst gesproken; ouder wordend, begeerde hij zelf de theologie te
300 bestudeeren. Maar voor schoolsch leeren was hij geheel ongeschikt. Zijn geest was een
zóó vruchtbaar veld, dat uit het kleinste zaadje onmiddellijk een welig gewas schoot.
Dus was er geen plaats, geen tijd, geene gelegenheid voor kalm en geregeld zaaien.
Vruchten wilde hij zien van die studie, die van den aanvang was — niet een willen
kennen, maar een willen kunnen. En hij trok uit om te prediken; hij ging naar België,
305 naar den Borinage en poogde de mijnwerkers te troosten, beter te maken.

Voor hen die later zijne liefde voor de kunst hebben meegevoeld, moet het verhaal
zijner evangelisatie geklonken hebben als een mythe. Met een Begrip, waarvan een
beeld te maken verboden is, kon hij liefhebben, hij die was voorbestemd een beelder
te zijn. De twijfel besloop hem en, hoe zwaar Vincent streed, overmande hem. Maar
310 naarmate hij al het andere losliet, voelde hij rijzen, warmer en al warmer hem
doortintelen een dweepend vasthouden aan de verrukking der Natuur. Gewanhoopt had hij
aan de ontraadseling van het geheim der schepping, maar bij de heerlijke openbaring
van het geschapene wanhoopte hij niet meer...

Verscheidene leden der familie Van Gogh hebben, naar men weet, zich met kunst bezig
315 gehouden; Vincent had vroeger, met zijnen broeder, gearbeid in de zaak der firma
Goupil te Parijs: — de man, die zich zoo weinig geschikt had gevoeld voor het
materieel bestaan van kunsthandelaar, besloot, zes-en-twintig jaar oud, zelf
kunstenaar te worden. En gelijk hij reeds zoo menig streven was begonnen met
geweldige aandrift, wierp hij zich nu op de schilderkunst, — ditmaal om voort te
320 gaan, voort te ijlen veeleer, tot den dood.

Na tien jaren werkens, heeft hij meer dan driehonderd doeken nagelaten. Maar hier
moet dadelijk bij vermeld, op welke eigenaardige wijs hij werkte. Overtuigd, dat
zijne kunst moest zijn eene uiting van den indruk der Natuur — "la nature vue a
travers un tempérament" — volgde hij de Bezielster op den voet, leefde zelf geheel in
325 en met haar en onttrok zijne kunst geen oogenblik aan haren invloed. De voortvarende
godsleerverkondiger van den Borinage was eveneens vol begeerte zijne kunst aan
anderen mede te deelen; in de jaren, dat anderen zich tevreden stellen met studies,
met het in details zoeken, wilde hij reeds geven wat hij telkens vond, maar hij wilde
dit gevondene dan ook juist en uitsluitend geven en schilderde daarom elk schilderij
330 geheel buiten, — niet, in een atelier, naar studies van buiten.

Het landleven van Vincent van Gogh was, lichamelijk, moeitevoller dan dat van den vlijtigsten boer. Te drie, vier uur, zoodra het maar lichtte, trok hij des zomers naar het veld en arbeidde er den ganschen, langen, warmen dag, den dorst lesschend aan een kruik waters, zich voedend met wat brood of andere, gemakkelijk mede te voeren spijze. En het lichaam, dat zóó hard een bestaan leidde, had een even rusteloozen, een machtigen, het geweldige onder de oogen zienden geest te torschen! Bij de felste zon der bloedzonnige Provence en bij slagregens, zat Vincent in het veld, en ook des winters trok hij nu en dan uit, maar gaf dan toch het liefst zich over aan zijn hartstocht voor bloemen.

Bij het schilderen van bloemen is Van Gogh, geloof ik, het zuiverst, het meest uitsluitend schilder geweest. Wanneer hij landschappen maakte, werd te gemakkelijk de denker, de dichter, de symbolist in hem wakker, maar bij bloemen gelukte het hem meermalen, zich te beperken tot hare bekoring en alleen te trachten naar het doen leven op doek van hare kleurenpracht. Bloemen schitteren en fonkelen en Van Gogh dweept met sterke kleuren. Goudgele renonkels en zonnebloemen en vurigdonkere iris plaatste bij voor een goudgeel fond en maakte er een doek naar van meer dan een meter. Of hij deed op een landschap, stukje van een boomgaard, boven den groenen grond, aan donkere takken, de zware, wulpsch gebarsten bloesems blinken in haar mooie, maagdelijke glanskleur, heerlijk van weelde in die jonge bloetheid. Of wel – want de bloemen verleidden dezen geweldenaar tot hoofschheid –, omringde hij er vrouwenfiguurtjes mede of schilderde ze decoratief, naar den trant der Japanners, met wier kunst hij dweept.

De kunst der Japanners heeft hem ook bij landschappen, bij heuvelachtige velden of bij boomgaarden, eene enkele maal duidelijk voor den geest gestaan en behalve zijne liefde voor haar, kan men in zijn werk gemakkelijk zijne bewondering lezen voor de stemming van Holbein en inzonderheid voor de stemming van Millet. Hij wilde gaarne simpel en naïef zijn – straks zal ik u uitleggen, dat hij hiermede eene bijzondere bedoeling had – en enkele meisjes- en kinderkopjes hebben al de reine strakheid der Holbeinportretten. Evenals Millet poogde hij door materieel als een landman te leven – eerst in ons Brabant, later in verschillende streken van Frankrijk, het langst in de Provence – geestelijk in dat leven door te dringen om er al het mooie, hoogdichterlijke, al het extract der kunst, van te kunnen voelen en teruggeven. Hij schilderde verscheidene stukken van Millet na, maar op eigenaardige wijze. Dikwijls met niets beters dan een kleine gravure gewapend, copieerde hij het denkbeeld van den meester, ondernam een tafreel, dat ongeveer dat van Millet was, trachtte er de stemming van het nagebootste werk in te leggen maar poogde tevens – want verder gaf zijn anti-schoolsche onafhankelijkheidszin niet toe – zijne eigen kleur te behouden. Werkelijk was dit behoud zijn wensch. Wel kwam zijn eenvoud, zijn hardheid, zijn strakheid voor een deel voort uit gebrekkige techniek, trit gemis van langzame voorbereiding en moet, gelijk aan den eenen kant zijn nadoen van het primitieve doen der ouden, aan den anderen kant zijn niet volkomen navolgen van Millet worden verklaard als een niet anders, niet fijner, volkomener kunnen, maar dat de kleur van Millet Van Gogh niet voldeed, lijdt geen twijfel.

Of althans: niet méér voldeed. Toen hij zijn "Millets" schilderde, was hij in zijn Franschen tijd. Ben Hollandsche tijd was hieraan voorafgegaan. Toen had hij landschapjes geschilderd, avondgezichtjes op de Noordbrabantsche heide, in zeer fijnen intiemem toon, en hoewel uit hetzelfde tijdvak een groot interieur dagteekent, dat weliswaar op Israëls is geïnspireerd, maar dat, ten deele gevolg van gebrekkige techniek, ten deele uiting van des kunstenaars aard, veel ruwforscher van opvatting, veel harder van lijn en leelijk somberder van kleur is, zoodat het, vergeleken bij de fijnheid der Hollanders, reeds naar Van Gogh's geweldigheid van later aardt, zoo kan toch de bloote vergelijking enkeler stillezens, kruiken, potten, appels of aardappels, in het vaderland gemaakt, met dergelijke stillezens, later in Frankrijk gemaakt, doen zien, hoezeer zijne kleur veranderde. Hoe donker zijn gene, hoe licht en vol lucht de laatste! Van Gogh sloeg altoos een noot verder dan. de meeste andere artisten: donker, als de Hollanders, was hij donkerder dan zij; licht en kleurig, als de Franschen, overtrof hij hunne bontheid.

Er zullen, met name onder de Nederlandsche artisten van fijne stemming, beoordeelaars gevonden worden, die in hunne idealistische liefde voor de harmonie van kleur, aan Vincent van Gogh den eere naam van colorist weigeren. Zeer zeker idealiseerde hij niet. Maar hij stelde zich evenmin tevreden met de leelijke, schreeuwende en ten deele geheel conventionele kleuren van zoovele moderne Franschen. Hij vond de Provence mooi, trachtte hetgeen hij zag zoo scherpjuist mogelijk terug te geven en deed dit door, met zeer sterke kleuren, te zoeken naar eene waardeverhouding, die niet ideaal-harmonisch was maar, zoo dicht als dit met verf kan, de harmonie der natuur nabij kwam.

En tevens de kracht der natuur, baar hevigen rijkdom. Een weg met zon, wandellaan
 ergens in den Midi, ziet er zóó uit: de zandweg is oranje, de boomen erlangs zijn
 400 blauw, daarnaast loopt een streep hardgroen gras en dan komt er ter zijde een weg in
 schaduw, rose. Zeker zal het lang duren, eer het publiek aan blauwe boomen geloofd,
 maar waarschijnlijk zal het toch op den duur wel leeren zien, en wel leeren begrijpen
 ook, dat iets groen kan wezen uit zichzelf maar blauw worden door de omgeving, door
 de inwerking van licht en lucht. Is het eenmaal zóóver, dan zal het gemakkelijk de
 405 kleuren van Van Gogh begrijpen. Nu echter vindt het ze dwaas. En de artisten vinden
 ze meestentijds hard, leelijk, betreuren dat de schilder in dit gamma viel, zonder
 echter óóit te durven volhouden, dat het gamma niet uitmuntend is uitgespeeld, dat de
 onderlinge waarden der kleuren niet met buitengewoon talent zijn gevoeld en begrepen.
 Van Gogh was zichzelf in de kleur; gelijkis – maar ook niet meer – had deze met de
 410 kleur van Monet, van Pissarro. De laatste, een zeventigjarig Franschman, dweept met
 het talent van den zoo vroeg gestorven Hollander. En onder de jongere Fransche
 schilders heeft onze landgenoot eenige school gemaakt.
 Een schilderij, even hardlicht en even kenmerkend als die pasbesproken weg, stelt de
 kamer voor, welke hij bij een boer in Provence bewoonde. Het ledikant is oranje, de
 415 stoelen zijn goudgeel, 't behangsel is hard blauw, de schoorsteen paars, de tafel
 groen en de vloer steenrood. Men moet iemand zijn om zulke kleuren te gebruiken en er
 iets goeds, iets harmonisch mede te maken!
 Dit doek is ook eigenaardig door de teekening, die buitengewoon naïef is en
 overduidelijk. Het is als werkte hij om kinderen te leeren kijken! En hier was ook
 420 wel iets van aan. Vincent van Gogh – straks reeds doelde ik op dit streven – wenschte
 de kunst populair te maken; overtuigd, dat de kunst veel voor de menigte zou kunnen
 doen en zijn, geloofde hij dat men haar moest verbreiden door haar gemakkelijker
 verstaanbaar te maken. Vandaar zoo menige alledaagsche voorstelling, zulk
 overduidelijk teekenen, zulke kleuren als van een centsprent. De schilder bleef den
 425 theologant gelijk, die, noode zelf eenigszins gevormd, naar den Borinage trok.
 Trouwens, evenmin als de theologie, beoefende Van Gogh het schilderen alleen om
 deszelfs wil. Hij was geen artist van instinct, hij was artist door een bijzonder
 rijk temperament, dat in het schilderen de beste gelegenheid vond tot uiting voor
 zijne opvatting van de natuur en het leven. Nog kort vóór zijn dood moet hij gezegd
 430 hebben, dat schilderen eigenlijk maar eene bijzaak voor hem was: – "il y a bien autre
 chose a faire que cela."
 Uiten wilde hij, hoe dan ook, het vele dat er omging in zijn rijken geest. Telkens
 vervalte hij, op zijne schilderijen, in symbolen. Bijzonder gaarne poogde hij het
 titanische en chaotische in de natuur uit te drukken. De boomen of de stronken ervan
 435 of op een ander doek weder de toppen, zijn reuzen, die, geweldig den bodem splijtend,
 in ééns zoo breed, zoo zwaar, zoo hoog schijnen te zijn geweest. En achter hen gaat
 de zon onder in een gloeiend noorderlicht. En ervoor liggen brokken heide of hoopen
 hooi, welker vorm iets Quasimodo-achtigs heeft. Nu en dan ook is er een mensch in het
 veld, soms zelfs is die mensch hoofdzaak, als op de vele zaaiers die hij schilderde,
 440 die boeren met het geniaal-dierlijk voorkomen, wier silhouet, wier handbeweging, wier
 arbeid blijkbaar een zéér diepen indruk op den kunstenaar hadden gemaakt en in wier
 wezen hij zóó gaarne doordrong, dat men meermalen iets van zijn eigen trekken in die
 van den nijveren landman vinden kan.
 Nergens is hij meer symbolist dan op La désolation des champs, een langwerpig doek:
 445 donker goudgeel, zwaar gekromd, kroezig koren deint, met een leirosen weg er door,
 tegen den heuvel op, tot den donker blauwen, stormigen horizont, en over het koren
 strijken, als bewegende klauwen, zwarte vogels. – Mij heeft dit doek doen denken aan
 eene teekening, door Victor Hugo, toen hij nog jong was, van de woelende zee gemaakt.
 Schilderij en teekening drukken beide met groote kracht het chaotische uit, zooals
 450 een romanticus het voelt. Want deze schilder, die zoo realistisch in zijne kleur
 poogde te zijn, was met zijne symbolen een romanticus. In hem moeten reuzengevoelens
 geward en gegierd hebben, en het is zeer de vraag of de schilderkunst volstond om die
 uit te drukken.
 Men heeft mij als zijn laatste werk een sous bois getoond vol zon en leven, een
 heerlijk rijk stuk uit de rijke, blijde natuur, een zeer goed schilderij. Ik heb er
 455 lang op gekeken, maar er de suprême uiting, het vaarwel van Van Gogh's temperament in
 te zien, was mij onmogelijk. Dat temperament is onstuimiger in den rijkdom, zooals
 het heftiger is bij élke volle openbaring. En hoezeer hij, de schilder van maar tien
 jaartjes, zich overigens doe kennen als een artist van talent, buitengewoon rijst
 460 alleen zijne gestalte, wanneer wij hem met de zenuwen van een modernen Byron zien
 rukken en wringen aan die raadselen, die de kunstenaar ten slotte evenmin vond
 opgelost in de Natuur als de theologant ze had opgelost gevonden in de Leer.
 Nederlander, heeft Van Gogh een geheel bijzondere kleur en streeft hij met sterk

democratischer, zin naar een verbreiden van den invloed der kunst, dat den artisten
465 onder zijne landgenooten wellicht alles behalve artistiek voorkomt. Daardoor reeds
neemt hij eene afzonderlijke plaats onder onze schilders in. Maar vooral staat hij
alleen in dat hoog-hartstochtelijk zoeken naar, dat tegemoettreden van, dat zich
meten met het Ondoorgrondelijke. Meer dan artist, maker, was hij wijsgeer, zoeker.
Zijn grootste kracht toonde hij in het geweldig bekennen van zijn onmacht.
470 *Parijs*, Januari '91. in: Nederland, 1891, p. 312-319; %3A769001%3Ampg21%3A0317

1 januari 1891 **NECROLOGIE OVER 1890.**

A. NEDERLAND. [...] Vincent van Gogh, schilder. [...] in: Vragen van den dag; Populair tijdschrift...; %3A1709002%3Ampg21%3A0111

25 mei 1892 **Tentoonstelling van de nagelaten werken van Vincent van Gogh.**

Maar – men kan pogen, strijden... En, als de taak te zwaar is voor z'n schouder,
480 Dien overdragen op wie sterker zijn". Multatuli (Vorstenschool). De ochtend, dien uw correspondent voor een langdurig bezoek aan bovengenoemde
verzameling in den Haagschen Kunstkring had gekozen, was regenachtig en droefgeestig;
hij was alléén in de vertrekken. Uit de grootere zaal staarden de oogen uit het
portret van den schilder, als wilden zij antwoord op de vraag: »Wat zegt men van mij,
485 nu ik dood ben?" Hoogst moeilijk te begrijpen is deze kunst, nog moeilijker er over te schrijven.
Het gewone publiek zal o. i. de schouders ophalen over deze kunstuiting, ze in 't
geheel niet waardeeren en hoogstens erkennen, dat Vincent veel heeft gewerkt.
490 Afzonderlijk, op een ezel, staat een indrukwekkend regenlandschap. Het zal dit stuk
wel zijn, dat Frederik van Eeden bedoelde, toen hg er van schreef: "beklemmend,
angstig somber. Een violet-vaal heuvelland, hoog oplopend, met maar een klein stuk
grijze regenlucht – niets daarop, oneindig siniester in zgn barre, doodsche lijnen –
495 en de stroomende regen daarover, in witte straal-strepen er over, blinkend tegen 't
donker land, zwartgrauw tegen de lucht, alles vermoordend in droefgeestigheid." Ja ,
de meeste kunst van Vincent is somber en droefgeestig. Beschouw eens aandachtig zijn
»Sorrow", eene naakte, in elkander gedoken vrouw, eenvoudig lithografisch gelijnd.
Wat kan men «Smart" verschillend juitdrukken. En dan denk ik o. a. aan een vroeger
portret in profiel van Jan Veth, sober van kleur en lijn, starend, zonder traan in 't
500 oog. Eerlijk gezegd, zijn wij geen vrienden van het procédé door van Gogh meestentijds
gebezigd. Daarom stellen wij zijn teekeningen hooger. Maar, o! zijn geschilderde
boomgaarden en bloesentakken! Eene opsomming te geven van de aanwezige schilderijen
en teekeningen, waartoe zou het dienen? Vermelden wij enkele nummers: 8 en en 9.
505 Bloeiende boomgaarden in Provence, 11. Abrikozenboompje, 26. Café de Nuit, 34.
Portret van den surveillant in het gasthuis te Arles, 45. Bloeiende amandeltakken.
Uit dit laatste stuk, een mooi motief voor een behang, blijkt de invloed van de
Japansche kunst op van Gogh's streven. Ook is er nog een merkwaardig schilderijtje
(niet in den catalogus vermeld), een restauratiezaal voorstellend: eenige gedekte
510 tafeltjes met bouquets daarop, enkele stoelen er omheen, anders niets.
Uit de teekening no. 11, Landschap te Nunen, blijkt welk een serieus teekenaar hij
was. Den schilder Jan Toorop, hier te lande misschien de eenige, om zoo'n verzameling te
hangen, komt hiervoor bijzondere lof toe. En eindigen wij deze regelen met de vraag
515 die van Eeden deed, of Vincent «niet een van het edel en onsterfelijk ras was, dat
het lage volk gekken, maar de mensch van ons slag heiligen noemt?"

Aan de nagedachtenis van denzelfden schilder wijdt de *Ned. Spect*, het volgende woord:
«Onze arme landgenoot van Gogh (Vincent) heeft zijn, helaas vergankelijk monumentje
520 in de rue Lepelletier. Die vreemde schilderijen getuigen van 't zoeken naar eene
kunstformule door een onbetwistbaar genie, dat overwonnen werd in den strijd om 't
kunstenaars-bestaan. Het werk van «Vincent", naar men hem hier noemt, zal blijven als
historisch document.

Ik ben er van overtuigd dat er, op den door hem aangewezen weg, iets zal worden
525 gevonden, waarvan wij nog niet droomen: eene echt-moderne kunst, zoo iets als de
muziek van Wagner. Maar Wagner was een compleet genie. Zijne navolgers staan beneden
hem; terwijl de leerlingen van den genialen van Gogh, minder begaafd misschien dan de
meester, merkbaar compleeter werk leveren. 't Zou kunnen zijn dat Wagner alleen
bleef, als een reus, een dadelijk klassiek kunstenaar. Op van Gogh's schilderwerk, is

530 een vervolg niet alleen mogelijk, maar moet noodwendig, een vervolg komen. Zal een
535 artist ons dat geven en compleet geven? Zullen wij het ontvangen uit het brein eener
gansche generatie? Wie zal 't zeggen? Maar, vóór die krasse, haast onzinnige brokken
kunst, waaruit de genialiteit mij tegen bliksemt, voel ik me zoo nuchter, zoo een
klein mannetje, met zoo een klein, schuchter persoonlijkheidje... En ik kan mij zoo
goed verklaren, hoe die geniale zoeker is doodgegaan aan zijne kunst. Zooals een
540 ander sterft aan over-volbloedigheid, is hij gestorven aan overmatige
impressiönabiliteit is het artistieke. Mij dunkt, geen enkel kunstenaar, met een
greintje liefde voor zijn vak, en een greintje gevoel voor 't waarachtig artistieke,
kan dat winkeltje, tevens expositie-lokaal, der rue Lepelletier uitgaan, zonder te
beven van heerlijke aandoening, zonder een traan van rouw en een hoog gevoel van
540 ontzag voor den grooten artist, die leefde als een klein boertje, en stierf als zeker
groot, modern vorst...

17 december 1892 **Zaterdag wordt in de kunstzaal van het Plantage-Panorama**
te Amsterdam eene tentoonstelling geopend van nagelaten werken van Vincent van Gogh.
545 21 december 1892 Kunstzaal Panorama, Plantage, Tentoonstelling Werken van Vincent
van Gogh. (Dag. 10 u. tot donker) f0.25.

6 april 1893 [...] **Een elk zal moeten erkennen, dat de zaal een vrij**
550 wat aangenamer aanzien heeft dan bij de laatste tentoonstelling, toen hare wanden met
de onbegrijpelijke werken van Vincent van Gogh bekleed waren.

19 februari 1895 **Vincent van Gogh.**
555 De Haagsche Kunstkring geeft een zeer belangwekkende tentoonstelling van teekeningen
van onzen te vroeg overleden landgenoot Vincent van Gogh. Er zijn onder de vele
werken van uitlopend gehalte meerdere, die een bijzonder hooge gedachte geven van
den even humanen als artistieken geest, die huisde in een lichaam, te zwak om den
strijd voor een schoon ideaal ten einde te kunnen volhouden. De forsche realiteit
560 zijner figuren, aan het landleven en den moeilijken fabrieksarbeid ontleend, is bij
wijlen ontzagwekkend, veeltijds gemengd met een aandoenlijken weemoed, zooals die ons
ook uit zijn brieven in den „Mercure de France" in woorden toewaait. Op velen zijner
teekeningen is met krachtige kunstenaarshand uitdrukking gegeven aan wat er bij hem
omging, toen hij leefde te midden van de bevolkingen der mijndistricten en der
565 textiel-industrie. Sentiment zonder sentimentaliteit. En hoe goed doen daarnaast
eenige landschappen en stadsgezichten, waaruit dat weldadige optimisme spreekt, dat
het leven van den artist verwarmde. Deze tentoonstelling is een krachtig bewijs, dat
onze kunst veel, zeer veel aan Vincent verloren heeft. Men mag den heer Hidde Nijland
te Dordrecht dank weten, dat hij deze schoone collectie ter bezichtiging afstond.

20 februari 1895 **In den «Haagschen Kunstkring» is Zaterdag j.1.**
570 eene tentoonstelling geopend van Werken van Vincent van Gogh, toebehoorende aan den
heer Hidde Nijland te Dordrecht.

10 mei 1895 Zaterdag wordt te Haarlem in *Maison Hals* een tentoonstelling van
575 schilderijen georganiseerd van werken van Vincent Van Gogh, juffrouw H. Lindo en mej.
V. U. Willige. De opbrengst van de entreégelden – het entree is op 25 cent gesteld –
komt ten bate van *Weldadigheid naar Vermogen* te Haarlem.

18 november 1895 **Tentoonstelling der Etsclub.**
580 In het Stedelijk Museum is gisteren de achtste tentoonstelling der Nederlandsche
Etsclub geopend. Vier kabinetten beneden, links van den ingang, later bestemd voor de
Suassoverzameling, zijn door de Etsclub in gebruik genomen. Er is veel moois te zien,
te veel zelfs om in één bezoek in zich op te nemen. Er zijn werken van Nederlanders,
Franschen, Duitschers, Engelschen, ook eenige van overleden kunstenaars, als Vincent
585 van Gogh, Jongkind enz. Als een zeer groote zeldzaamheid op eene tentoonstelling
buiten Parijs noemen wij eenige schetsen van Puvis de Chavannes, die zóó bang is voor
zijn werk, dat hij geconditionneerd heeft dat er 100,000 francs schadevergoeding
betaald zal worden, als er aan een zijner teekeningen iets overkomt. Er zijn
teekeningen met krijt, potlood, pastel, etsen, litho's, houtsneden, banden voor
590 boeken enz.
De firma's Scheltema en Holkema, C. M. van Gogh, Henry & C. te Londen stonden eenige
der ten toon gestelde werken af, o. a. een achttal bij William Morris gedrukte
boekdeelen.
Bij de firma Frans Buffa & Zonen wordt een schilderij van O. Eerleman „Jonge honden"
tentoongesteld.

595

23 februari 1896 [...] **Dezelfde heeren, wien we reeds twee andere interessante** tentoonstellingen te danken hebben, hebben thans in het Oudheidkundig Museum een tentoonstelling georganiseerd van schilderijen en teekeningen van Vincent Van Gogh. De zeer omvangrijke collectie, die de heeren hebben weten bijeen te brengen, is wèl in staat om den bezoekers van de tentoonstelling – moge hun aantal zéér groot zijn – een volledigen indruk te geven van Van Gogh's kunstopvatting, en om hen meteen den meester te leeren apprecieeren als een artist, die met alle conventie brak, en voor het gewilde, gezochte het ware in de plaats stelde. Van Gogh's doeken munten uit door frisheid van toon, door een zuiver weergeven van de dingen zooals ze zich aan hem voordeden, toen hij ze nam, en óók door een goed-geteekend-zijn der figuren, wat met elkaar aan het werk een eigenaardige charme geeft, iets zoo zuiver individueels, dat men het onmiddellijk zal herkennen, al hangt het ook te midden van niets dan doeken der nieuwere school. Een uitstekende gedachte was 't van de commissie om gisteravond hier in „de Harmonie" den heer Gust Vermeulen, redacteur van „Van nu en straks" te doen optreden om het een en ander mede te deelen over Van Gogh en zijn werk. Degenen, die zich gisteravond onder het gehoor van den Vlaamschen spreker bevonden, zullen thans ongetwijfeld met te meer belangstelling van Van Gogh's werk gaan kennis nemen, want wat de heer Vermeulen in een alleraangenaamsten vorm en met veel enthousiasme over den meester, over diens lijden en streven mededeelde, móet stellig sympathie voordien voortreffelijken schilder hebben gewekt waar die nog niet bestond, en die sympathie hebben aangewakkerd, bij wie ze reeds koesterde.

24 februari 1896 **Vincent van Gogh.**

Men schrijft ons uit Groningen vin Zaterdag:
 Met een enkel noord heb ik reeds melding gemaakt, van de lezing van den heer Gust Vermeulen, redacteur van *Van nu en straks*, over Vincent van Gogh en zijn werken, gisteravond in „De Harmonie". Dat enkele woord verdient echter aanvulling, want 't was inderdaad meer dan 'n Vlaams praatje, meer dan wat gebabbel, 'tgeen de heer Vermeulen zijn auditorium had te zeggen over het onderwerp, dat hem blijkbaar zelf bijzonder interesseert, en waarvoor hij dan ook, óók door de manier waarop en de extase soms waarmee hi) zijn meening te kennen gaf, belangstelling wist te wekken. De manier, waarop de heer Vermeulen zich bij zijn auditorium introduceerde, voorspelde al iets goeds: „Ik meen goed te doen te spreken zooals ik gebekt ben." Spreker nu was ietwat Vlaamsch gebekt. „In cultuur ben ik geen spreker, maar bepaald geen spreker. En nu ben ik, die geen spreker ben en ook geen schilder, uit de eenzaamheid geroepen om te spreken over Van Gogh." Maar 't onderwerp, dat hij had te behandelen, heeft hij lief, en dat is toch eigenlijk maar 't ware. "Ik wil als de eerste de beste u spreken over iemand, dien ik liefheb, en ik ben overtuigd te spreken voor menschen, die die liefde deelen; dat bewijst de liefde, waarmede de tentoonstelling van Van Gogh's werken is ingericht". Om Van Gogh te kunnen waardeeren meende spr., dat men geen schilder behoeft te zijn; 't is voldoende als men 'n oprecht mensch is. [...]

17 maart 1900 **Vincent van Gogh.**

Vincent van Gogh... de tijd is voorbij, gelukkig, dat die naam een rilling van bewondering deed gaan door gansch de schilderende jeugd en obscure weekblaadjes, waarin eveneens jonge recensenten van hun merkwaardige meeningen blijk gaven, trilden van de niet altijd smaakvolle loftuitingen, aan dien half-god ten offer gebracht. En te gelijk met die belangrijke daling van den thermometer is het aantal nabootsingen van Vincent's schilderijen tot een minimum gereduceerd. Op geen tentoonstelling, zelfs niet meer in een verborgen hoekje van een atelier, zooals de artistieke studiosus zijn be-bescheiden werkplaats gaarne noemt, treft men ze meer aan, die kleine doekjes, die, onvermijdelijk, een in bloei staanden appelboomgaard tot onderwerp hadden. Het zou ons niet veel moeite kosten, een dozijn namen van schilders te noemen, die, nu tot de jaren des onderscheids gekomen, een of meer van die doekjes, wier aspect soms niet geheel onverdienstelijk was, als bewijzen hunner zondige jeugd vernietigd hebben. Ze waren, in de tijden waarvan wij spreken, onvermijdelijk, en op van Gogh-tentoonstellingen zooals die, welke nu in de Leidsche Lakenhal, gehouden wordt, zijn ze dat nog. Van dicht-bij bezien, verwacht het oog van den toeschouwer zich wel wat te zeer in al die lichte klieken en klodders waardoor heen eenige verfsmeeren in donkerder toon de boomstammen en de zware takken aanduiden. Op grooter afstand daarentegen werken deze schilderijen, hier natuurlijk van een authentieke handteekening voorzien, wat meer verfrisschend en opbouwend op den geest, zoodat met goeden wil en met kunstmiddeltjes, bijv. door de oogharen kijkend, men waarlijk de

sensatie krijgt van een in weelde ontbloede natuur, en eindelijk de meening en ten slotte misschien de overtuiging in zich op voelt komen dat dit nu werk is van de hand van een artist. En zooals het met deze bijzondere schakeering van Vincent's talent is, zoo is het ook met de verdere genres, waarin zijn artist-zijn zich heeft geuit; het is moeilijk zijn werk zoodanig te bekijken, dat het in slaat is een artistieken indruk op ons te maken. Zijn eigenaardigheden, zijn fouten, zijn excentriciteiten maken het zoo moeilijk, om, door hun voor dogmatisch aangelegde menschen bepaald afkeerwekkend uiterlijkheid, de fijnheid der innerlijke waarde te ontdekken. Hij eischt zóóveel vergevingsgezindheid, zooveel objectiviteit. Ten eerste staat natuurlijk ieder, die op minder dan drie meter afstand een van zijne doeken nadert, versteld over de wonderlijk ruwe en onreglementaire wijze waarop de verf in klieken?? meeren is aangebracht, en verwondert men zich dat in het hoofd van den schilder nooit de gedachte is opgekomen, dat waarlijk niet ieder schilderijenliefhebber de ruimte van een tentoonstellingszaal tot zijne beschikking heeft, wat toch noodig zou zijn wil men met recht, in verband met zijne doeken, van «genieten» kunnen spreken; daar eerst, indien men zich op zulk een eerbiedigen afstand van 't doek verwijdert, het kunstgenot een zekere mate van verfijning bereikt. Van de tentoonstelling herinneren we ons o. m. een doek, waarop een boom geschilderd is en de achtergrond gevormd wordt door een soort vogelvlucht-perspectief. Bij het binnenkomen van de zaal trekt dit doek door zekere statigheid aan, maar naderbij gekomen verdwijnt deze aantrekkelijkheid tot 't laatste spoor. Dit ook is het geval met «Het Park», een doek door bewonderaars van den schilder steeds zeer geprezen; maar óók zij zullen, met den neus er dicht voor gehouden, moeten bekennen, dat alle schoons verdwenen is. Bovendien treft ons op dit schilderij, als weinig aanbevelens-waard, de onvolmaakte teekening der figuren; het laatste leidt ons van zelf tot een tweede soort merkwaardigheden, in Vincent's werk veelvuldig voorkomend. Het schijnt – zoo we niet willen aannemen, dat hij met opzet exentriciteiten najoeg –, of de schilder van tijd tot tijd maar eens de proef nam met de eene of andere nieuwe vondst, en er weinig om gaf, of zijn poging al dan niet gelukte. Onder de 25 schilderijen, in de Lakenhal vereenigd, komen bijv. nog al wat nachtgezichten voor, waarop de maan is afgebeeld als een gele schijf, terwijl daaromheen kromme penseelhalen de afbeelding verder voltooien. En op sommige doeken zijn ook de sterren, kleiner natuurlijk van afmeting, volgens die methode neergepenseeld. Daaronder vindt men dan een landschap of een stad, en dit alles is op zóó fragmentarische wijze behandeld, dat men meer woorden noodig heeft om te vertellen wat eraan ontbreekt, dan wat er op voorkomt. Zoo is stelselmatig nagelaten de diepte van den nachthemel weer te geven: de bekringde lucht is even zwaar, en knoestig van verf-kluiten als de daaronder liggende aarde en ook van een poging om 't eigenaardig effect van het maanlicht weer te geven, vindt men geen spoor. Schildert van Gogh figuren, als hoofdmotief van een schilderij, dan bemerkt men hoe na hij verwant was aan Millet. Een «Zaaier» o. a. is geheel naar diens opvatting geschilderd, behoudens natuurlijk de afwijkingen, bij van Gogh in gebruik. 't Gebrekkigst doet de schilder zich voor daar, waar hij poogt zijne eenvoudige slaap- en vermoedelijk werkkamer af te beelden; vooral met betrekking tot de perspectief is dit doek niet meer dan een pogen, terwijl verder ook een paar portretten van het euvel der onvolmaaktheid zelfs door den ijverigsten bewonderaar niet zijn vrij te pleiten.

Laten we, eindelijk, om de lankmoedigheid van van Gogh's bewonderaars niet te zeer op de proef stellen, hem de eere geven, die hem toekomt; het is misschien voor 't laatst dat een speciale tentoonstelling van hem werd georganiseerd; de gelegenheid dringt dus. Zooals uit de veelvuldige navolging van jonge schilders bleek, heeft van Gogh de zoogenaamde «nieuwe richting» ingeluid en men raag, nu ze dreigt te verlopen tot een algemeene beoefening van de kunstnijverheid, daarover denken zooals men wil, de nieuwe richting schonk en schenkt ons veel moois.

Het voetspoor van Vincent van Gogh volgend, kwam er een nieuw leven, een nieuwe sensatie in de schilderkunst, de natuur ging men met een ander, soms wat paradoxaal, oog beschouwen, en – wat wel het gewichtigst voorval is – naar de gegevens, bij Vincent van Gogh nog slechts als nieuw voorkomend, ontwikkelde zich de tegenwoordige versieringskunst, die nu reeds zooveel zaken in ons dagelijksch leven zoo zeer verfraait.

12 maart 1901 **Tentoonstelling VINCENT VAN GOGH**

[1853–1900.] [moet zijn 1890!]

Vincent van Gogh... voor velen een onbekende naam in de kunstwereld. En toch, al is hij niet populair, onbekend is hij in genen deele. Veel is er al over deze, helaas te jong gestorven artiest, en over zijn werk geschreven. Een groot aantal brieven

730 verschenen in druk, en uit die brieven vooral leert men Van Gogh kennen, en – als onvermijdelijk gevolg daarvan – leert men hem waardeeren, gaat men van hem houden. Ik wil niet beweren, dat 't altijd noodig is de mensch te kennen bij 't zien van z'n werk, vooral niet bij werk dat geijkt-mooi is, waarvan men vooruit weet, dat het in den smaak valt van 't publiek, en dat ook dikwijls alleen voor het publiek gemaakt wordt.

735 Maar wanneer men op z'n weg een kunstenaar ontmoet, die anders is als de anderen, niet uit zucht om excentriek te wezen, maar omdat hij niet anders *kan* zijn, dan hij is, dan vind ik het 'n groot genot zoo iemand zelf te hooren praten over z'n kunst, over z'n werken, z'n zoeken, z'n denken.

740 De teekeningen van Vincent van Gogh brengen in ons het beeld van 'n artiest die zoekende is, niet voor zich hebbende 'n afgebakende weg van kalm, rustig voortgaan in eene richting...

745 Het beeld van een kunstenaar, die niet vraagt naar wat "men" mooi zal vinden, maar die alleen luistert naar 't fluisteren van de heilige stem daar binnen in hem, om weer te geven dat, wat hij alleen ziet en voelt. O, 't moet heerlijk wezen, te weten met voor-zich-zelf besliste zekerheid, dat men iemand is, die de wil heeft en het kunnen, van zich-zelf te zijn,... want we kennen niets mooiers in het leven, dan die momenten waarop een scheppende kunstenaar ziet, dat hij weergegeven heeft na worstelend zoeken en na zoekend worstelen, wat er zoo mooi en zoo blij in hem leefde.

750 Laat ons toch geen kritieken schrijven over 't werk van een zoekende kunstenaar, over den arbeid van hen, die iets tot ons hebben te zeggen en die het recht hebben om te spreken, maar laat ons luisteren naar wat ze ons vertellen en laat ons niet minachtend lachen, wanneer we niet dadelijk alles begrijpen, wanneer onze ziel niet dadelijk aanraakt de ziel van den artiest.

755 Want is het niet waar, dat men nog maar al te veel, kunst beschouwt als uitspanning, dat men kunst wil genieten als 'n luchtig intermezzo tusschen de zorgen van huis en zaken?

760 Lektuur in inspanning? Wel nee, die hooren niet bij elkaar. Muziek genieten en vermoeid van 't luisteren thuis komen? Haar daarvoor gaat men niet "uit"! Schilderijen en teekeningen gaan zien en voor 't geld dat men betaalt, ook nog moeite doen om te begrijpen, om in te gaan in de idee, in het willen van den artiest? Het is me vreemd dat ik 't zeggen ga, en 't lijkt me eenigszins banaal om 't neer te schrijven en toch is het zoo: Het genieten van waarachtige kunst mag noch kan amuzement wezen.

765 En spreekt 't ook niet vanzelf, dat een arbeid die tot stand kwam na jaren van onafgebroken studie, na 'n eindeloos opnieuw-beginnen, met een wil die alleen krachtig kon blijven door 't heilige besef van het kunnen... spreekt 't niet vanzelf, dat er soms studie noodig is om te begrijpen – ik zeg niet om mooi te vinden – maar om te begrijpen wat er tot ons kwam?

770 Ik zei, dat 't heerlijk is te luisteren naar wat Vincent van Gogh ons in zijn brieven vertelt... "Ge moet goed begrijpen hoe ik de kunst beschouw," zegt hij. "Om te komen tot het waarachtige moet men lang en veel werken... Ik wil teekeningen maken, die sommige menschen treffen..."

775 "Wat ben ik in 't oog van de meesten? Een nulliteit of een zonderling, of een onaangenaam mensch, – iemand, die in de maatschappij geen positie heeft of hebben zal, enfin wat minder dan de minsten.

"Goed: gesteld dit alles ware precies zòo, dan zou ik door mijn werk eens willen toonen, wat er zit in het hart van zoo'n zonderling, van zoo'n niemand... Wat ik zeggen wil met betrekking tot 't verschil tusschen oude kunst en hedendaagsche kunst is: misschien zijn de nieuwen meer denkers..."

780 "Ik heb weer 'n studie geteekend van het kinderwiegje van daag, met veegen kleur er in. Ik zal dat wiegje, hoop ik, nog wel honderd keer teekenen – behalve dat van vandaag – met hardnekkigheid.

"Werken op verkoopbaarheid is niet precies de rechte weg dat hebben de echten niet gedaan.... de sympathie die zij kregen, vroeger of later, kwam van hun oprechtheid.... werk maken om liefde te wekken, is natuurlijk gepermitteerd..."

785 "Alleen, weet 't goed, dat ik er heel ver vandaan ben om er een systeem of zoo iets op na te houden en er me in op te sluiten.

"Zola zegt: "In 't kunstwerk zoek ik den mensch, den artiest..." Ziedaar, dat vind ik volkomen waar. Ik vraag u, wat zit er voor een *man*, wat voor een ziener, kijker, *denker*, wat voor een soort menschelijk karakter achter zekere doeken, waarvan de techniek geroemd wordt? Immers dikwijls *niets*. Maar een Rafaëlli is *iemand* en

790 l'Hermitte is *iemand*, en bij veel schilderijen van haast onbekende lui voelt men, dat het met een *wil*, een gevoel, een *hartstocht*, een *liefde* is gemaakt... *Werken* dat doen

795 de figuren op de oude schilderijen niet. Ik blok dezer dagen op een vrouw, die ik verleden winter zag wortelen uitplukken in de sneeuw. Ziedaar, Millet heeft 't gedaan... en Israëls. Die vonden dat mooier dan iets anders....

"Ge moet vooral niet denken, dat ik voor mij groote verwachtingen heb betreffende de appreciatie van mijn werk. Ik geloof, dat men tevreden moet zijn als men eenige weinigen overtuigen kan van de degelijkheid waarnaar men streeft, en door hen begrepen wordt...

800 "Maar toch geloof ik, dat het werk moet gezien worden, en wel juist omdat uit den stroom van de voorbijgangers de enkele vrienden bezinken kunnen. Wat het meerendeel zegt of doet, daar heeft men zich niet naar te richten..."

Dit wetende van Vincent van Gogh, gaan we zien, naar wat hij ons heeft nagelaten... en wat mezelf betreft, kan ik zeggen, dat ik heel dankbaar ben voor 't genot, dat zijn kunst me geschonken heeft, en bij 't weer-zien en me weer-inwerken, in steeds grooter mate geeft.

Ik hoop, dat niemand dat, wat ik schrijf, zal opvatten als 'n beoordeeling, want elke kritiek over 't werk van een waarachtigen en eerlijken kunstenaar, acht ik even verkeerd als onzinnig.

810 Vincent van Gogh geeft ons van alles te zien: studies naar gekleed model, studies buiten en binnen, genrestukjes en ook symboliek – en op 'n heel enkele uitzondering na, alleen in zwart, met crayon, in inkt of met de pen.

Wat trof me al dadelijk het *Gezicht op M. Major* (no. 18). 'k Zag nog nooit met zoo weinig, zoo treffend weergegeven de idee van de zon als opperste Lichtgod, in gloeiende bundels z'n stralen uitglanzende naar alle, alle zijden. Het lijkt zoo heel eenvoudig, nu 't er eenmaal staat, en toch, en toch...

815 Heel dicht in de buurt daarvan staat *La Crau* (no. 60) ook zoo eenvoudig gedaan, zonder eenige pretensie. Uit dit werk, en uit zoovele andere van Vincent, vooral ook in "Sorrow", blijkt weer zoo duidelijk de enorm groote kracht van een eenvoudige, simple, maar goed begrepen contour, krachtig uitdrukken, bijna alles weergevende. En er is veel en ernstige studie noodig om tot resultaten te komen die we o. a. in *La Crau* voor ons hebben.

Wat een diepte en een vèr-zien, en tegelijk, wat een verheven rust en kalmte. Dat kranig weergegeven van een vlak, wegwazend grasveld treft ook in *Landschap* (no. 25). *Riviergezicht* (no. 26), geeft een echt water te zien, alweer zoo heel eenvoudig. Die gemakkelijheid van doen, trof me ook in *La Cimitière de St. Marie* (no. 61) vooral de bovenste tekening, en als gelukkig weergegeven moment-indruk noem ik *Café* (no. 38).

825 De penteekeningen van v. Gogh behooren tot die werken van hem, die 't meest in den smaak zullen vallen. Ze hebben allen iets wondersappigs, iets weeks, en iets wazigs, dat vooral bij landschappen dikwijls zoo aangenaam aandoet.

Er is mooie rust in *Laan* (no. 10) met het ijle, hoog opgaande bladerlooze hout: een rust die niet gestoord wordt door de figuur in 't midden.

835 En in *Landschap* (no. 30) is 'n atmosfeer van wazig fibreerend licht... Het gaat ook hier weer zooals 't altijd gaat:... hoe meer men ziet, hoe vaker men terug komt, hoe meer men gaat houden van al die heerlijke dingen, die 'n mensch beter maken, juist omdat hij ze zoo mooi vindt...

Men wil moraal in kunst en men debatteert en schrijft vellen vol over de vraag of kunsten moraal wel gescheiden kunnen worden. Waarom toch, want kunst is moraal. Of men ze vindt,... 't hangt af van eigen voelen, van eigen gemoed van eigen denken en innerlijk zijn.

840 Een apart plaatsje zag ik gegeven aan 't al even genoemde *Sorrow* (no. 59) van zoo geheel anderen aard, dan de meeste andere werken. Ik moest hier eigenlijk niets van zeggen. Het diepste zwijgen is 't welsprekendst bij dit beeld van droefenis... Het is als een lied zonder woorden, 'n lied van diepe, diepe smart...

En nu denk ik ineens aan *Oudejaarsavond* (no. 24), dat ik wel een pendant zou willen noemen naast het symbolisch weergegeven van hevig ziele-lijden in *Sorrow*. Ook *Oudejaarsavond* geniet men 't meest als men alleen is.

850 Maar niet altijd was 't somber in *Vincent*. Het kon er ook jubelen en zingen en zonnig zijn. Zie 't licht in *St. Marie* (no. 58). Men ziet er geen zon, maar men voelt haar, want licht en warmte stralen ons tegen...

Ik zou wel van alles iets willen zeggen, maar dat gaat niet, dan neem ik te veel plaats in.

855 Toch wil ik nog noemen de knappe en breedgeschetste studie *Spitter* (no. 52). Die figuur doet aan Millet denken...

En dan de *Begrafenis ie Nuenen* (no. 35). Wat 'n waarheid en een gang in dien somberen, treurigen stoet... en dan *Tuin in den winter* (no. 1)... en dan de

860 genrestukjes: de *Wevers* (no. 47 o. a.) en de *Erwtendopster* (no. 20)... en de
Aaronskelken (no. 19) en dan...
Maar genoeg, we mogen dankbaar zijn aan de vereeniging Rembrandt en aan
Vreemdelingenverkeer dat ze de werken van Vincent van Gogh, ons eenige dagen hebben
gebracht.
En als we terugdenken aan den tijd toen Vreemdelingenverkeer nog niet bestond, en we
865 niets te zien kregen, dan hopen we heel hartelijk dat 't deze vereeniging aan
voortdurenden steun niet zal ontbreken om voort te kunnen gaan met haar goede werk.
10/3-'01. A. L. V. Bs.

19 april 1901 **Mevr. van Gogh, te Bussum, had aangeboden een groot aantal**
870 schilderijen en teekeningen van den schilder Vincent van Gogh tijdelijk af te staan
tot het houden eener tentoonstelling in het Bondsgebouw, te openen op 1 Mei. Hoewel
het H. B. gaarne het aanbod zou hebben aanvaard, moest er, om de hooge kosten,
verbonden aan vervoer, verzekering, inrichten der zaal, toezicht, enz., van worden
afgezien.

875 1 januari 1913 **WERKEN VAN VINCENT VAN GOGH**
TENTOONSTELLING TE 'S-GRAVENHAGE
JULI-1 SEPTEMBER. IN HET GEBOUW LANGE VOORHOUT 1.
18. WINTER. Privaat bezit, Den Haag.
880 29. HERFST. Privaat bezit, den Haag.
68. DE VIER JAARGETIJDEN. de Heer W. Smith, Rotterdam.

31 januari 1913 **Een zeldzame kunstverzameling.**
885 Hier volgt het avontuur van twee schilders, die in den zomer gewerkt hebben in het
Oostelijk deel van Noord-Brabant, waar zij bekoord werden door de altijd wisselende
schoonheid van het heideland, de schilderachtige lage huisjes met riet gedekt en door
den arkadischen eenvoud van de goedaardige bevolking -, schrijft Omega in de *Sum.*
Post. Ze zijn echter niet voortdurend op het eigenlijke platteland gebleven, - met de
890 primitieve toestanden, met name wat betreft het hotelwezen is in de kleine dorpen een
langdurig verblijf niet zeer aantrekkelijk, hoezeer men zich ook weet te behelpen, -
en zoo hebben ze ook in de provinciestedjes rondgekeken. De menschen zijn hier over
't algemeen toeschietelijker dan in de Noordelijke provincies, in eigenlijk
"Holland", zooals men in het zuiden zegt. Mijn schilders, - want ik ken ze
895 persoonlijk en van nabij - maakten er dus gemakkelijk kennis en zoo is het gebeurd,
dat zij op bezoek zijn geweest bij iemand, die zich beroemen mocht op het bezit van
een uitgebreide kunstverzameling. Deze burgerheer, moet men weten, een man reeds op
jaren, was de schoonzoon van een zeer begaafd oudheidkundige, die in de stilte van
dezen afgelegene hoek van het land, zijn heele leven had gewijd aan het bijeenbrengen
van allerlei zaken, die om de historie of de kunstwaarde bijzonder leken. Bij diens
900 dood had hij alles vermaakt aan zijn schoonzoon en zoo waren de kostbare collecties
in het bezit gekomen van iemand, die naar men zien zal, haar in geen enkel opzicht
waard was.
De schilders werden ontvangen door den heer des huizes, een ontzaglijk dikke man,
die hen met breede gebaren welkom heette, maar wiens grove, boersche manieren
905 overigens geen twijfel lieten aan de geringe mate zijner algemeene ontwikkeling. Hij
sprak het onvervalschte dialect van de streek en praatte met belachelijken trots over
al de schatten, die hij in zijn groote woning had opgehoopt. Daar had hij ten minste
notie van, maar het was verwonderlijk, hoe het begrip van schoonheid door hem werd
opgevat. Niet tevreden met hetgeen hij van zijn schoonvader had geërfd, was hij nl.
910 op eigen gelegenheid en naar eigen smaak voort-gegaan met verzamelen en na vertoonden
zijn collecties een vreeselijk mengelmoe van de meest uiteenlopende zaken, zonder
eenig oordeel opeengestapeld en helaas voor een groot deel op de jammerlijkste manier
verminkt en verknoeid! Tusschen een wanstaltige reeks kladschilderijen ontdekten de
schilders enkele meesterstukken, maar op een bedroevende manier overgeschilderd en
915 naar de eigenaar zelf zeide: "opgeverfd omdat ze wat donker waren!" De bezoekers
kwamen in een uitgestrekte zaal, verlicht, of eigenlijk verduisterd, door een groot
raam, dat voorzien was van het leelijkst gekleurde glas dat men in de Deutsche
nijverheid maar krijgen kan. Er stonden monstrueuze kunstvoorwerpen van den nieuwsten
tijd, die op een tentoonstelling van wansmaak opgeld zonden hebben gedaan. Alles
920 schreeuwde en schetterde van leelijkheid, zoodat de oogen er zeer van deden. Maar in
een donkeren hoek, in een hoop waardelooze prullen, ontdekten de schilders de
prachtigste proeven van middeneeuwsche kerkelijke kunst door een aantal houten
beelden! Toen ze hun gastheer hierop attent maakten, haalde hij geringschattend de
schouders op, zeggende, dat hij die leelijke houten poppen bij gelegenheid toch eens

925 zou laten oplappen, door ze bij te schaven en op te verven!
 Het was om te huilen, vonden de schilders, maar ze begrepen wel, dat dit vandalisme niet te verhoeden was, bij de onwetende protserigheid van dezen terribelen kerel. Naarmate ze meer gewend raakten aan het halfduister in deze donkere zaal, deden ze andere ontdekkingen en zoo zagen ze, dat in de betimmering langs de drie wanden
 930 schilderijtjes waren opgenomen, alle van volkomen gelijke grootte en op dezelfde manier omraamd. Het was wel geen heel gróóte kunst, maar men herkende toch de hand van bekende kunstenaars. Alleen was het vreemd dat de voorstelling meestal incompleet leek, voor het deskundig oog van een schilder "verkeerd in de lijst gezet" of "slecht afgesneden." Ze vroegen daarom inlichting aan den eigenaar en toen kregen ze de
 935 ongehoorde verklaring. Toen hij de zaal ging inrichten, – zoo vertelde de man, niet zonder zelfvoldoening, – had hij direkt het plan gemaakt om in de heele betimmering schilderijen te zetten. Hij had er zelf al een hóóp, maar toch voor dit doel nog niet genoeg. Daarom had hij bij "Frederik Smulders" te Amsterdam (hij bedoelde de firma
 940 Frederik Muller & Co.) en op andere veilingen voortdurend maar kleine stukjes laten opkopen die niet al te duur waren. En toen hij er eindelijk genoeg had, had hij order gegeven om ze eenvoudig op dezelfde maat te zagen en in de betimmering op te nemen!!
 Het was werkelijk hemelstergend. Landschapjes, stadsgezichten en binnenhuisjes van
 945 oudere schilders, zoo uit de periode om 1860, van Schelfhout, Waldorp, Leickert, Springer, de Verveers, den ouderen Weissenbruch, de Koekkoeks en andere tijdgenooten, waren met de zaag ingekort en hopeloos verminkt.
 De schilders waren sprakeloos, want in hun ergernis vonden ze geen woorden en ze gevoelden, dat ze hier stonden voor een onherstelbare zaak. Zwijgend en berustend keken ze verder en aan het eind van deze kunstbeschouwing wilden ze afscheid nemen.
 950 "Maor ge het nog niet de helft gezien en nou wilde ge al heenegaon?" – riep de dikke man verwonderd. "Et schoonste is den trap op, in de andere zaol!"
 En werkelijk, daarboven was nog een tweede zaal van enorme afmeting, met bovenlicht, en ook hier waren weer allerlei enormiteiten uitgesteld, schilderijen, beeldhouwwerk, huisraad, koperwerk, – kortom, antiquiteiten van iederen aard en uit alle tijden. Een
 955 bonte massa, waarin onder de ergerlijkste prullaria, echte kunstschaten waren verborgen. Zoodra de heeren binnenkwamen, ontdekten ze een schilderij van Vincent van Gogh, dien vreemden hemelbestormer, wiens werk in de heele wereld bekend is geworden, door sommigen als de ware, de eenige kunst vergood, door anderen uitgekreten als
 960 uitingen van een half krankzinnig brein, maar in ieder geval iets zeer opmerkelijks. (Tusschen haakjes worde er aan herinnerd, dat "Vincent", zooals zijn bewonderaars hem kortweg noemen, als de zoon van een dorps-predikant juist in deze streek zijn jeugd heeft doorgebracht en er is opgegroeid). Hier stonden ze voor een prachtige, een zeer
 965 bijzondere Van Gogh, dat zagen de schilders op het eerste gezicht, maar wat was er mee gebeurd? Het doek was te groot voor een bepaald vak en daarom was het omgevouwen, het volgde den hoek van den wand en was aan den eenen kant brutaal afgesneden om het pasklaar te maken voor de beschikbare ruimte! Een protest tegen deze vernieling kon niet meer baten, maar de schilders informeerden toch naar de herkomst van het
 970 merkwaardige doek, dat in de hevigheid zijner kleuren het begrip "zomer" moest uitdrukken. Juist, dat hadden ze goed geraden, – lachte de dikkerd, – en hij vertelde, dat er vier stukken van dezen aard waren geweest, de vier jaargetijden voorstellende. "En waar zijn de andere gebleven?", – riepen de schilders als uit één
 975 mond, met de gretigheid van kenners die hopen een nieuw onheil te verhoeden. Weer lachte de man zijn imbecilen lach en hij zei, alsof er sprake was van afgedragen plunje: "De andere waoren al te liliyk en die hek op den mesthoap gedaan!"
 Was het niet om den verschrikkelijken geweldenaar te lijf te gaan?
 980 Ontdaan en verslagen zetten de schilders hun rondgang voort en bij het verder wandelen bleven ze opeens stokstijf staan. Ze konden hun oogen niet gelooven! Daar hing, op de werkelijke grootte, een copie, en nog wel een zeer goede copie, van een beroemd schilderij van Rembrandt: de "Anatomische les" uit het Mauritshuis. Ik behoef
 985 het niet meer te beschrijven, want ieder ziet het vóór zich. In het midden, op den voorgrond, het lijk uitgestrekt op de tafel, de professor in de ontleedkunde, Nicolaas Tulp, met doceerend gebaar achter de tafel, omringd door zijn aandachtig
 990 gehoor van reeds volwassen personen, die in gespannen aandacht de voordracht volgen. Dat is, ieder weet het, in het kort de voorstelling van het vermaarde doek, maar hier op deze copie was de voorstelling geheel anders. Het heele lijk was verdwenen en in de plaats daarvan stonden slecht-geschilderde bloemen in potten, te midden van losse rozen en andere bloemen, die over de tafel waren uitgespreid! Nicolaas Tulp richtte zijn pincet op de aarde van den grootsten bloempot in het midden, en zijn hoorders bogen er zich overheen, op weten belust!

inhouden en toen ze weer bij adem kwamen, vroegen ze, steeds gierend van het lachen :
"Het lijkt? Wat hebt U met het lijk gedaan? Hahaha!..."

995 De verschrikkelijke man was niet erg gesticht over deze onbedaarlijke vroolijkheid,
maar hij zei, toch óók lachend: "Nou ziede, ik kon toch geen laik in m'n zaol hebben
en darom heb ik maor blomme in de plaots laoten verreve!"

Verder onderzoek naar de schilderijtjes

7 oktober 2011 briefje aan het Van Gogh Museum
Eindhoven, 7 oktober 2011

1000 Geachte mijnheer, mevrouw,
Uit bijgaande bijlage met een krantenartikel uit 1913 blijkt dat Vincent van Gogh een
viertal schilderijen met de jaargetijden heeft geschilderd, waarvan alleen de "zomer"
nog over zou zijn.

1005 Kent u dit verhaal en weet u ook wie de bezitter ervan (en in welke plaats in Zuid-
Oost Brabant) was, zoals beschreven in dit artikel "Een zeldzame kunstverzameling".
bij voorbaat dank voor de gedane moeite,
Paul Theelen 040-2814621 l.theelen@onsneteindhoven.nl www.theelen.info

13 oktober 2011

1010 Geachte heer Theelen,
Hartelijk dank voor uw e-mail.

1015 Van Gogh schilderde einde zomer 1884 een seizoenenreeks voor de (gepensioneerde)
zilversmid Antoon Hermans (1822-1897) in Eindhoven ter decoratie van diens eetzaal,
maar deze dienden slechts als voorbeeld. Hermans schilderde ze na en monteerde ze in
zijn eetzaal. Is de genoemde persoon in het verhaal uit 1913 de schoonzoon van
Hermans? Dat hij een kleine collectie oudheden erfde is dan niet onwaarschijnlijk,
want Hermans verzamelde dergelijke spullen. De niet onbemiddelde Hermans schonk in de
jaren '80 van de 19de eeuw al historisch aardewerk aan het Rijksmuseum in Amsterdam
(die heeft nog steeds de collectie Hermans). Van Gogh heeft vermoedelijk aardewerk
1020 uit Hermans' collectie gebruikt voor zijn stillevens uit 1884. De seizoenenreeks
waarvan de zomer alleen nog maar over is, is dan dus geschilderd door Hermans, niet
door VG, maar wel met karakteristieken van Van Gogh.

1025 De zomer voorstelling van Van Gogh als schilderij is niet meer bekend (er is wel een
schetsje van, JH508) - van de andere composities zijn overgebleven: F41, F42 en F43
(zie bijgevoegde afbeeldingen)
Met vriendelijke groet,

27 juli 1935 Vincent van Gogh in het Stedelijk Museum
afbeeldingen: Oude rijgschoenen, Korenveld, Jardin d'hiver,

1030

17 januari 1959 Prentenkabinet

Catalogue de 272 oeuvres de Vincent van Gogh, appartenant à la collection du Musée
National Kröller-Müller. [Door A. M. Hammacher.] Otterlo [1958] XIV, 53 pp. Avec pls
8°.

1035

1040

waarin er al mag een compositie gemaakt
hebben

De maakte ik voor iemand in Eindhoven
die een straat wou laten decoreren. Hij wilde

6 november 2011 uittreksels uit

<http://home.iae.nl/users/adverko/vangogh/vangogh04.htm>

1045 In Eindhoven kwam Vincent in contact met een aantal kunstminnende Eindhovenaren waarvan er acht bekend zijn.

Aangenomen kan worden dat alle door mij aangegeven straten in de binnenstad door van Gogh belopen zijn, daar zijn kennissen in verschillende straten woonden en door hem zijn bezocht.

Denk hierbij aan:

1050 Jan Baijens, verhandel, Rechtestraat

Van Bommel, fotograaf, Nieuwstraat

Familie van de Broek (Janske, Janus en Door), tabak en snuifhandel, Korenstraat, thans Jan van Hoofstraat

Antoon Hermans, goudsmid, Keizersgracht

1055 Anton Kerssemakers, leerlooier, tegenover het Station

Dimme [van] Gestel, drukkerij, Langendijk thans Vestdijk

Dr. v.d. Loo, arts, Willemstraat

Willem van de Wakker, telegrafist, Rozemarijnstraat thans Jan van Lieshoutstraat

1060 Om zijn vrienden te bezoeken moest Vincent het stadje van Tongelre tot Gestel doorkruisen.

[...]

1065 Eerst was Toon Hermans de gangmaker voor een serie van zes grote schilderijen ter versiering van zijn eetkamer. Hermans mocht ze kopiëren en stelde daar verf en uitleen van kleine antiekspulletjes voor studie tegenover. Opvallend is dat de vele stillevenen die daarop volgden samen met de anderen in Eindhoven, geschilderd zijn in afmetingen ca. 30x40 cm iets groter of iets kleiner en als doek op paneel gelijmd.

1070 Wie had er voor die paneeltjes gezorgd en wat was dat voor materiaal? Ook de koppenstudies van boeren en boerinnen die in de wintermaanden volgden waren veelal op deze materialen vervaardigd. Persoonlijk onderzoek naar deze materialen aan de nog bestaande schilderijen, is onmogelijk en goede antwoorden op mijn navragen heb ik niet gekregen. Wat overblijft is een eigen theorie! Anton Kerssemakers had ook een sigarenfabrikant in de familie, een kleine echter, in vergelijking met Mignot en De Block. Sigaren gingen voor een groot deel in speciaal daarvoor vervaardigde kistjes naar binnen- en buitenland. Dit kistjeshout werd ingekocht als een dik soort

- 1075 geschilde of gestoken fineer. Fineer dat al heel lang in gezaagde vorm bestond maar te veel afval opleverde. In 1883 startte een zoon van Johann Bruning, sigarenkistenfabrikant in Duitsland, een door stoom aangedreven sigarenkistenfabriek aan de Tongelreseweg te Stratum. Ook lijimtechnieken waren "den Bruning", zoals hij genoemd werd, niet vreemd. Triplex bestond onder de naam Plywood in Canada, geschilde
- 1080 en gelaagde fineer, tegen het kromtrekken. Voordat men zelf produceerde, vond de inkoop van houtsamenstellingen plaats in Duitsland en Frankrijk. Duitsland had reeds hydraulische lijmpersen van Siebelkamp uit Berlijn. Frankrijk kende de techniek van het fineersteken (eiken op spiegel, fauxquartier). De groei van de kistenfabriek van Bruning verliep stormachtig, in 1912 werd het "De N.V.Picus". Mijn idee is dan ook
- 1085 dat de bewuste schilderpaneeltjes van Vincent van Gogh uit een soort triplex bestonden, dat was steviger dan karton en goedkoper dan spie-raampjes. Als mijn theorie juist is, heeft ook hier Kerssemakers zijn inbreng gehad en zijn diensten aangeboden. Ik denk dat Vincent met Kerssemakers alle kanten op kon en zijn best deed om hem te vriend te houden.
- 1090 Winter en voorjaar 1885 bracht Vincent vaak door bij de boeren in eigen omgeving waaruit de compositie van de aardappeleters is ontstaan. De dood van zijn vader in maart 1885 bracht wederom veranderingen in zijn leven. Thuis, waar hij nog steeds ging eten en slapen, stegen de problemen met de dag.